

УДК. 378.124+371.123

Т. П. ПРИХОДЬКО, О. Є. ШАПРАН, І. М. КОБЗЄВА**ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ-ЕКОНОМІСТІВ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ**

Здійснена характеристика традиційної системи освіти педагогів вищої школи. Визначені основні джерела формування професорсько-викладацького складу вузів. На основі аналізу сучасної нормативної бази визначено місце і роль магістратури в забезпеченні професійної підготовки викладачів ВНЗ. Висвітлено основні завдання організації навчального процесу підготовки, компоненти готовності особистості до викладацької діяльності та напрямки професійного самовдосконалення майбутніх викладачів-економістів вищої школи, які мають бути готові до здійснення пошуку і обробки інформації, професійної інтерпретації наукових результатів і трансляції їх в соціум за визначеними правилами.

Ключові слова: викладач-економіст, вищий навчальний заклад, професійна підготовка, магістратура, навчальний процес, професійні компетентності.

Осуществлена характеристика традиционной системы образования педагогов высшей школы. Определены основные источники формирования профессорско-преподавательского состава вузов. На основе анализа современной нормативной базы определено место и роль магистратуры в обеспечении профессиональной подготовки преподавателей вузов. Отображено основные задачи организации учебного процесса подготовки, компоненты готовности личности к преподавательской деятельности и направления профессионального самосовершенствования будущих преподавателей-экономистов высшей школы, которые должны быть готовы к осуществлению поиска и обработки информации, профессиональной интерпретации научных результатов и трансляции их в социум по определенным правилам.

Ключевые слова: преподаватель-экономист, высшее учебное заведение, профессиональная подготовка, магистратура, учебный процесс, профессиональные компетентности.

Made characteristics of the traditional education system of higher school teachers. Identified the major sources of formation professional teaching staff in the universities. Based on the analysis of the current legal frames defines the place and role of the magistracy in the training of University teachers. Presented the basic objectives of the educational preparation process, the components of readiness of personality to the teaching and direction of professional improvement of future teachers-economists of higher school, who should be ready to implement the search and processing of information, professional interpretations of scientific results and broadcast them to the society according to certain rules.

Keywords: teacher-economist, Institution of higher education, professional training, Master's Degree educational process, professional competence.

Постановка проблеми. Сучасний етап розвитку вітчизняної педагогічної науки характеризується зростанням наукового інтересу до проблеми викладацької діяльності у вищій школі, професійної компетентності викладача вищого навчального закладу, його професійної підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації. На сьогодні на науково-теоретичному та прикладному рівні не має чітко визначеної системи професійної підготовки викладача вищого навчального закладу (ВНЗ), показників її якості, усвідомлення специфіки змісту навчального процесу, його відмінності від професійної підготовки вчителя. Якщо освітній процес педагогів середньої загальноосвітньої школи реалізується на базі вищих педагогічних навчальних закладів й передбачає формування спеціального і педагогічного компоненту їх професійної компетентності й, відповідно, присвоєння кваліфікації «вчитель (за фахом)», то існуюча система підготовки майбутніх педагогів вищої школи є недостатньо ефективною і не задовольняє сучасних потреб суспільства.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. В науковій педагогічній літературі професійна педагогічна діяльність довгий час розглядалась в єдиному контексті й не було достатньо чіткого розмежування професії вчителя загальноосвітнього навчального закладу і викладача вузу: характерних особливостей їх професійної діяльності, компонентів професійної компетентності, особистісних особливостей педагога тощо. Наукові пошуки в

основному реалізовувались у напрямку дослідження професійної готовності педагога (А. Маркова, Л. Міщенко та ін.), його професійних знань (Т. Браже, З. Ісаєва та інші), професіоналізму, майстерності, компетентності (В. Введенський, Н. Гузій, Н. Кузьміна, П. Решетніков та ін.), особливостей професійної педагогічної діяльності (В. Семиченко). Наявна незначна кількість наукових робіт, в яких досліджується сутність професійної діяльності викладача ВНЗ у відповідності зі специфікою процесу навчання саме у вищій школі (О. Гура, М. Єрмоленко, І. Ісаєв, А. Коржуєв, В. Кузовлев, В. Міжеріков та ін.), особливостей організації навчального процесу, гармонійності та єдності застосування методів навчання та методів науки у ВНЗ (М. Нікандров, І. Огородніков, С. Архангельський та ін.).

Невирішена частина проблеми. Незважаючи на досить великий інтерес науковців до педагогічної діяльності у вузі, організації освітнього процесу, умов, що забезпечують ефективність формування того чи іншого компонента професійної компетентності майбутнього фахівця, проблема професійної підготовки науково-педагогічних працівників вищої школи залишається невирішеною. Це знаходить своє

відображення у відсутності теоретично визначеної та методично забезпеченої системи підготовки фахівців саме до викладацької діяльності, її змісту, основних форм та методів організації навчальної діяльності.

Мета даної роботи полягає у визначенні організаційно-методичних засад, на яких має базуватися сучасна система підготовки викладачів-економістів для вищих навчальних закладів.

Основними завданнями визначені такі: охарактеризувати традиційну систему підготовки педагогів вищої школи, здійснити аналіз сучасної нормативної бази організації освітньої діяльності з підготовки науково-педагогічних кадрів; визначити місце і роль магістратури в системі професійної підготовки викладачів економістів у ВНЗ.

Основний матеріал і результати дослідження. Вітчизняна система педагогічної освіти в основному була зорієнтована на підготовку кадрів для дошкільних та загальноосвітніх навчальних закладів. Педагогічні училища забезпечували підготовку вихователів системи дошкільного виховання й освіти та вчителів початкових класів, педагогічні вузи готували вчителів для середньої школи, майстрів для системи профтехосвіти. Механізмом відтворення науково-педагогічного персоналу вищих навчальних закладів була аспірантура. Незважаючи на престижність педагогічної діяльності у ВНЗ, високий конкурс на заміщення посад, зарахування до аспірантури, система підготовки викладачів ВНЗ, в її класичному вигляді, була відсутня (А. Коржуєв, В. Попоков). Основний час навчання аспіранта був присвячений роботі над дисертацією та підготовкою до кандидатських іспитів, серед яких педагогіка була відсутня. Тільки у педагогічних ВНЗ та деяких університетах читались лекції з педагогіки вищої школи й передбачалась педагогічна практика.

Основними джерелами формування професорсько-викладацького складу вузів, довгий час залишались в основному:

– випускники вищих навчальних закладів без наукового ступеню, вченого звання і досвіду роботи не тільки у вищій школі, а взагалі в освітній сфері. Професійне становлення цієї категорії педагогів, які теоретично і практично не достатньо підготовлені до виконання своїх функціональних обов'язків, шляхом спроб та помилок, проходить одночасно з “підготовкою” ними фахівців – майбутніх педагогів середньої та вищої школи;

– практики, які не мають досвіду роботи в освітній системі, але безпосередньо займалися реалізацією діяльності за фахом;

– викладачі, які в процесі свого наукового росту отримали певну загальну педагогічну та психологічну підготовку в аспірантурі та докторантурі, мають певний досвід практичної діяльності та вузьку фахову спеціалізацію (в залежності від напрямку та тематики дисертаційного дослідження) [1, с. 7].

На сьогодні ситуація дещо змінилась – на нормативному рівні задекларовано положення про те, що майбутній педагог вищої школи відповідно

до діючого законодавства повинен мати повну вищу освіту й отримати спеціальну педагогічну підготовку [2]. У зв'язку з приєднанням України до Болонської конвенції, переходом вищої освіти на ступеневу систему, згідно з «Положенням про освітньо-кваліфікаційні рівні», одним із основних місць в системі вищої освіти стає магістратура, як спеціалізована частина з напрямку, що забезпечує підготовку кадрів для науково-дослідної й науково-педагогічної діяльності.

У п.37 цього «Положення...», зазначається, що освітньо-професійна програма підготовки магістра забезпечує одночасне здобуття повної вищої освіти за спеціальністю та отримання кваліфікації магістра. Причому програма зорієнтована на термін не більше одного року і має включати «поглиблену фундаментальну, гуманітарну, соціально-економічну, психолого-педагогічну, спеціальну та науково-практичну підготовку» [3, с. 13].

Завданням уведення магістратури є підготовка викладачів професійної школи (вищої, середньої спеціальної), які мають бути готові до здійснення пошуку і обробки інформації, професійної інтерпретації наукових результатів і трансляції їх в соціум за визначеними правилами [4].

У відмінності від аспірантури магістратура є однією із вузівських освітньо-професійних програм та форм підготовки, що забезпечує безперервність освіти – передбачає відповідну професійну підготовку на рівні бакалаврата. Системність даного процесу створює необхідні умови для вибору найбільш талановитих студентів для подальшої науково-педагогічної роботи.

Оскільки магістерська підготовка зорієнтована здебільшого на навчання через дослідження, то її можна розглядати з одного боку як підготовку до аспірантури, де можна здобути та апробувати перші наукові результати, з іншого як місце, де здебільшого вирішуються освітні завдання, формується готовність до викладацької діяльності. Метою магістратури є підготовка кадрів до педагогічної діяльності у вищій школі (Г. Матушанський, О. Фролов, С. Хомочкіна та ін.).

Таким чином, становлення і розвиток магістратури на сьогодні є одним з найважливіших напрямів оновлення системи вищої професійної освіти в контексті забезпечення спеціалізованої фундаментальної підготовки висококваліфікованих науково-дослідницьких та педагогічних кадрів. Бо саме цей інститут має виконувати такі основні функції як: освітню, що передбачає оволодіння студентами знаннями необхідними для успішного виконання певних видів професійної діяльності; науково-дослідну, спрямовану на освоєння дослідницької діяльності в сфері наукового знання; професійну – що передбачає підготовку до педагогічної діяльності у вищому навчальному закладі.

Педагогічний компонент підготовки, на думку вчених (О. Коржуєв, В. Попоков та ін.) в значній мірі інваріантний і не залежить від того яку дисципліну і за яким фахом буде викладати

майбутній педагог. Складовими педагогічної підготовки викладачів-економистів мають бути: спеціальний курс педагогіки вищої школи, форм та методів педагогічної діяльності, засобів вирішення різноманітних педагогічних ситуацій. Причому у майбутніх педагогів має бути сформовано вміння ставити різноманітні педагогічні задачі і розроблювати методи їх рішення, оптимально структурувати навчальний матеріал лекцій, семінарського заняття тощо.

Навчальний процес за магістерською програмою «магістр», організовується відповідно до Положення про організацію навчального процесу у вищих навчальних закладах, з урахуванням таких особливостей: навчання здійснюється за індивідуальним планом; навчальний час, відведений для самостійної роботи, повинен становити не менше 1/2 і не більше 2/3 загального обсягу часу, визначеного програмою підготовки магістра; на проведення індивідуальних занять може витрачатися до 20 відсотків загального навчального часу, передбаченого програмою [5, с. 30]. Основними формами навчальних занять у вищих навчальних закладах (відповідно до Закону України «Про вищу освіту»), визначено: навчальні заняття, самостійна робота, практична підготовка, контрольні заходи; а основними видами – лекція, лабораторне, практичне семінарське, індивідуальне заняття, консультація. Вищі навчальні заклади можуть визначати й інші форми організації навчального процесу та види навчальних занять, крім тих що встановлені Положенням про організацію навчального процесу у вищих навчальних закладах, якщо вони не суперечать чинному законодавству щодо вищої освіти [2].

Зміст освіти магістрів визначається нормативною та вибірковою частинами програми, яка розроблюється у встановленому порядку з кожної спеціальності відповідно до Переліку спеціальностей, що визначений для освітньо-кваліфікаційного рівня «магістр» та окремих галузей знань для освітньо-кваліфікаційного рівня «магістр», та відображається в галузевих стандартах. Галузеві стандарти вищої освіти за певним освітньо-кваліфікаційним рівнем та напрямом є основою для професійної підготовки.

Готовність майбутнього викладача-економіста до професійно-педагогічної діяльності є складним, системним особистісно-професійним явищем, що визначає достатній рівень розвитку професійних знань, умінь і професійних якостей фахівця, які забезпечують ефективність його професійної діяльності. У структурі готовності майбутнього викладача до професійно-педагогічної діяльності доцільно виділити декілька компонентів: 1) мотиваційний; 2) змістовно-операційний; 3) рефлексивний.

Мотиваційний компонент готовності особистості до викладацької діяльності, що забезпечує професійну спрямованість особистості, є базовим, основоположним, він складається із системи мотивів, особистісних смислів та цілей, що

визначають професійну діяльність викладача. Важливість врахування мотивації у дослідженні будь-якої проблеми, пов'язаної з діяльністю людини на сучасному етапі розвитку науки, не викликає сумніву, адже успішність будь-якої, у тому числі й викладацької діяльності безпосередньо залежить від характеру мотивації (Є.П. Ільїн, А.О. Реан та інші).

Ціннісна складова готовності особистості до викладацької діяльності визначає її загальну гуманістичну спрямованість, педагогічне покликання, педагогічну культуру, педагогічний світогляд. Це базова, системоутворювальна складова-орієнтир (І.Ф. Ісаєв), яка зумовлює всі інші й є сукупністю суб'єктизованих викладачем норм, що регламентують його професійно-педагогічну діяльність.

Мотиваційний компонент готовності особистості до викладацької діяльності доцільно розглядати, виходячи з видів професійної діяльності викладача вищого навчального закладу, як єдність мотивації педагогічної та наукової діяльності. Структуру мотивації педагогічної діяльності, на нашу думку, становлять мотиви обов'язковості; мотиви досягнення; мотиви зацікавленості та захоплення предметом, що викладається; мотиви захоплення спілкуванням зі студентами (мотиви афіліації).

Мотивацію наукової діяльності становлять пізнавальні мотиви та мотиви творчої діяльності; мотиви зацікавленості певною наукою або проблемою; соціальні мотиви (досягнення певного соціального статусу через отримання наукових ступенів і вчених звань); мотиви самореалізації, саморозвитку; альтруїстичні мотиви (бажання принести користь власним відкриттям або просто «залишити слід в історії» публікацією своєї роботи); схильність до «кабінетної роботи» тощо (Є.П. Ільїн).

Одною з базових, інтегровальних складових мотиваційної готовності майбутнього викладача є мотивація професійного самовдосконалення, адже саме вона забезпечує постійний професійний розвиток особистості відповідно до вимог професійної діяльності в ситуації соціальної, економічної, наукової, інформаційної та ін. невизначеності. Розглянемо зміст професійного самовдосконалення викладача вищого навчального закладу для визначення тих умов, які б сприяли розвитку його мотивації.

Професійне самовдосконалення на думку сучасних вчених (О.О. Бодальов, А.О. Деркач та ін.) є специфічним видом професійної діяльності викладачів, невід'ємною складовою їх професійної підготовки. Воно є результатом свідомої взаємодії фахівця з конкретним соціальним середовищем, у процесі якої фахівець реалізує власні потреби розвинути у себе такі особистісні якості, які забезпечують успішність його професійної діяльності та життєдіяльності в цілому. Отже, професійне самовдосконалення – це свідомий, цілеспрямований процес підвищення рівня своєї

професійної компетентності та розвитку професійних якостей відповідно до зовнішніх соціальних вимог, умов професійної діяльності та особистої програми розвитку [7, с. 250].

Прагнення до професійного самовдосконалення є вторинним щодо загальної мотивації професійної діяльності фахівця, ставлення особистості до професійних вимог. Адже передумовою професійного самовдосконалення є ставлення самого фахівця до вимог, що пред'явлені: якщо особистість має індиферентне ставлення до професійної діяльності, то професійний розвиток не відбудеться. Тільки при свідомому прийнятті професійних вимог особистість буде відчувати потребу в самовдосконаленні, яка забезпечується механізмом постійного подолання внутрішніх протиріч між рівнем професійної готовності фахівця (Я-реальне професійне) та змодельованим її рівнем (Я-ідеальне професійне). Оскільки самовдосконалення – процес неперервний, такий що діалектично розвивається, – уявлення фахівця про Я-ідеальне професійне постійно змінюється, а вимоги до себе постійно зростають. Це зумовлює нескінченність процесу професійного самовдосконалення, його тривалість протягом професійного життя особистості.

Професійне самовдосконалення фахівця відбувається у двох взаємопов'язаних формах: самовиховання та самоосвіта, що доповнюють одна одну та визначають напрямки професійного зростання особистості. Самовиховання є активною, цілеспрямованою діяльністю особистості, метою якої є систематичне формування та розвиток у себе позитивних та усунення негативних якостей. Змістом самоосвіти є оновлення та вдосконалення професійних знань, умінь та навичок для досягнення найвищого рівня професійної компетентності.

Основними напрямками професійного самовдосконалення майбутніх викладачів-економістів вищих навчальних закладів визначені такі: 1) розвиток світоглядної та позиційної визначеності, моральності, розширення свого кругозору; 2) удосконалення професійних та організаторських якостей; 3) формування загальної, технічної, правової та педагогічної культури, естетичних та фізичних якостей; 4) постійне оновлення знань, удосконалення практичних навичок та вмінь; 5) формування навичок самостійної роботи над собою, здатності до постійного самовдосконалення, усталеної мотивації професійного та особистісного розвитку; б) опрацювання вміння керувати власною поведінкою, потребами та почуттями, оволодіння методами та прийомами емоційно-вольової саморегуляції тощо [7, с. 252].

Висновки і перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Таким чином аналіз організаційно-методичних засад, на яких має базуватися сучасна система підготовки викладачів-економістів у ВНЗ, дає підстави зазначити, що магістратура є одним із основних місць в системі

вищої освіти що має забезпечувати підготовку науково-педагогічного персоналу для вищих навчальних закладів. У зв'язку з цим особливої уваги набуває проблема оновлення змісту та показників магістерської підготовки. важливим для розвитку мотивації професійного самовдосконалення викладача є постійний розвиток та вдосконалення самого освітнього середовища вищого навчального закладу, його технологічної, наукової, інформаційної бази. Також визначальною є кадрова політика освітньої установи, яка при ефективному стимулюванні (матеріальному, соціальному, кар'єрному, емоційному та ін.) професійного самовдосконалення майбутніх викладачів-економістів, створенні розвивального, рефлексивного освітнього середовища забезпечує успішність роботи над собою кожного її суб'єкта.

Відтак, розвиток мотивації професійного самовдосконалення майбутнього викладача-економіста вищого навчального закладу є необхідною умовою формування його професійної компетентності, а сама позитивна мотивація професійного самовдосконалення є системоутворювальною складовою його готовності до викладацької діяльності.

Список літератури

1. Гура О. І. Якість професійної підготовки педагогів у вищих навчальних закладах: проблемний аналіз // Ціннісні пріоритети освіти у XXI столітті: орієнтири та напрямки сучасної освіти: Матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції. 2-5 жовтня 2005р., м. Луганськ. – Частина 2. – Луганськ : Альма-матер, 2005. – С. – 6 – 12.
2. Закон України Про вищу освіту / Відомості Верховної Ради (ВВР), 2014, № 37-38, ст.2004
3. Інформаційний збірник Міністерства освіти України. – № 10 (1-32). – К.: "Педагогічна преса", 1998. – 31с.
4. Магістратура в педагогічному університеті: из опыта проектирования магистерских программ. – СПб. : Образование, 1997. – 134 с.
5. Наказ Міністра освіти Про освітньо-кваліфікаційні рівні (ступеневу освіту) № 1/9 – 168 від 25.04.2001 р. // Інформаційний збірник Міністерства освіти України. – № 13 – К. : Педагогічна преса, 2001. – 32 с.
6. Попков В. А. Дидактика высшей школы / В. А. Попков, А. В. Коржувев. – М. : Издательский центр «Академия», 2004. – 192 с.
7. Психология и педагогика: Учебное пособие / под редакцией А. А. Бодалева, В. И. Жукова, Л. Г. Лаптева, В. А. Сластенина. – М. : Изд-во Института психотерапии, 2002. – 585 с.

References (transliterated)

1. Hura O. I. Yakist' profesiyanoi pidhotovky pedahohiv u vyshchyykh navchal'nykh zakladakh: problemnyy analiz // Tsinnisni priorytety osvity u XXI stolitti: oriyyentyry ta napryamky suchasnoyi osvity: Materialy II Mizhnarodnoyi naukovo-praktychnoyi konferentsiyi. 2-5 zhovtnya 2005r., m. Luhans'k. – Part 2. – Luhans'k : Al'ma-mater, 2005. – P.6–12.
2. Zakon Ukrayiny Pro vyshchu osvitu / Vidomosti Verkhovnoyi Rady (VVR), 2014, No. 37-38, P.2004
3. Informatsiyyny zbirnyk Ministerstva osvity Ukrayiny. – No.10 (1-32). – Kyiv: "Pedahohichna presa", 1998. – 31pages.
4. Mahystratura v pedahohycheskom unyversytete: yz opyta proektyrovanyya mahysterskykh prohramm. – Saint Petersburg: Obrazovanye, 1997. – 134 pages.
5. Nakaz Ministra osvity Pro osvityno-kvalifikatsiyi rivni (stupenevu osvitu) No. 1/9 – 168 vid 25.04.2001 y. // Informatsiyyny

zbirnyk Ministerstva osvity Ukrainy. – No. 13 – Kyiv: “Pedagogichna presa”, 2001. – 32 pages.
6. Popkov V. A. Dydaktyka vysshey shkoly / V. A. Popkov, A. V. Korzhuev. – Moscow: Yzdatel'skyu tsentr «Akademya», 2004. – 192 pages.

7. Psikhologyya y pedahohyka: Uchebnoe posobyе / pod redaktsyyey A. A. Bodaleva, V. Y. Zhukova, L. H. Lapteva, V. A. Slastenyina. – Moscow: Yzd-vo Ynystyuta psykhoterapyy, 2002. – 585 pages.

Надійшла (received) 27.04.2017

Бібліографічні описи / Библиографические описания / Bibliographic descriptions

Організаційно-методичні засади професійної підготовки майбутніх викладачів-економістів у вищих навчальних закладах / Т. П. Приходько, О. Є. Шапран, І. М. Кобзева // Вісник Національного технічного університету “Харківський політехнічний інститут” (економічні науки). – Х.: НТУ „ХПИ”. - 2017. - № 24(1246).- С. 140-144 . Бібліогр. 7 назв. – ISSN 2519-4461.

Организационно-методические основы профессиональной подготовки будущих преподавателей-экономистов в высших учебных заведениях / Т. П. Приходько, О. Е. Шапран, И. Н. Кобзева // Вестник Национального технического университета “Харьковский политехнический институт” (экономические науки). – Х.: НТУ „ХПИ”. - 2017. - № 24(1246).- С. 140-144 . Библиогр.: 7 названий. – ISSN 2519-4461.

Organizational and Methodical Principles of Teachers’ Professional Preparation of Intuitions of Higher Education // Bulletin of National technical University "Kharkiv Polytechnic Institute" (economic Sciences). – Kharkiv.: NTU "KhPI". - 2017. - № 24(1246).- P. 140-144 . Bibliogr.: 7 names. – ISSN 2519-4461.

Відомості про авторів / Сведения об авторах / About the Authors

Приходько Тетяна Павлівна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки та корекційної освіти Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара, м. Дніпро; тел.: 80676655613; e-mail: ptp-290677@rambler.ru.

Приходько Татьяна Павловна - кандидат педагогических наук, доцент кафедры педагогики и коррекционного образования Днепровского национального университета имени Олеся Гончара, г. Днепр, тел.: 80676655613; e-mail: ptp-290677@rambler.ru.

Prikhodko Tatyana - candidate of pedagogical sciences, professor of pedagogy and correctional education department of the Oles Honchar Dnepr University, Dnepr; tel.: 80676655613; e-mail: ptp-290677@rambler.ru.

Шапран Ольга Євгенівна – кандидат економічних наук, доцент кафедри економіки та маркетингу Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут», м. Харків; тел.: 0507076526, e-mail: selena_mailbox@mail.ru

Шапран Ольга Евгеньевна – кандидат экономических наук, доцент кафедры экономики и маркетинга Национального технического университета «Харьковский политехнический институт», г. Харьков; тел.: 0507076526, e-mail: selena_mailbox@mail.ru

Shapran Olena Yevhenivna – Ph. D., Associate Professor, National Technical University "Kharkiv Polytechnic Institute", Associate Professor of the Economy and Marketing Department; Kharkiv; tel.: (050) 7076526, e-mail: selena_mailbox@mail.ru

Кобзева Ірина Миколаївна – науковий співробітник, кафедра педагогіки та корекційної освіти Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара, м. Дніпро; тел.: 80665564030, e-mail: vetal.kobzev@mail.ru

Кобзева Ирина Николаевна - научный сотрудник, кафедра педагогики и коррекционного образования Днепровского национального университета имени Олеся Гончара, г. Днепр; тел.: 80665564030, e-mail: vetal.kobzev@mail.ru

Kobzieva Irina – scientific worker of pedagogy and correctional education department of the Oles Honchar Dnepr University, Dnepr; tel.: 80665564030, e-mail: vetal.kobzev@mail.ru